

Mottagare:

Socialdepartementet
Enheten för hälsa och civilsamhälle
Enheten för sjukvård och läkemedelsfrågor
Departementsråd Laura Brandell Tham
s.remissvar@regeringskansliet.se
(s.hc@regeringskansliet.se)
Socialdepartementets Dnr: S2024/00726

**Remissvar ifrån SLAN angående Dnr S2024/00726:
En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas (SOU 2024:23)**

Sveriges Landsråd för Alkohol- och Narkotikafrågor (SLAN) har av regeringen inbjudits att yttra sig över rubricerad utredning och lämnar följande synpunkter och kommentarer:

Allmänna synpunkter och inledande kommentarer

SLAN anser att det i utredningen finns det många bra förslag och åtgärder som syftar till en trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas. Vår bedömning är att det är av stor betydelse att det som föreslås i denna utredning synkas med andra parallella utredningar som tangerar området.

Våra barn och ungas bästa måste alltid stå i fokus, så att de kan ges de bästa förutsättningar att kunna stärkas och utvecklas som individer.

Nikotin

SLAN välkomnar utredningens förslag vad det gäller bestämmelser om en rök-, tobaks, och nikotinfri skoltid skall införas. Förslaget som innebär att eleverna inte får bruka någon av dessa produkter under skoltid i förskolan, grundskolan eller gymnasiet samt andra motsvarande skolformer. Syftet är att inte andra skall exponeras för dessa produkter och då är ett medskick att det också är viktigt hur man hanterar regelverket för de anställda inom denna sektor.

SLAN ser positivt på att man föreslår att portionsförpackade nikotinprodukter inte skall få säljas i mindre förpackningar än 20 stycken per förpackning. Priset per förpackning minskar därigenom ungdomars attraktionskraft.

SLAN tillstyrker förslaget om förbud mot langning av tobaksprodukter till den som ej fyllt 18 år.

Vita snuset

En produkt som ökar oroväckande ibland ungdomsgrupper idag är det ”vita snuset”. En relativt ny produktkategori där det saknas forskning och saklig kunskap vad det ger för skador, men bidrar till en inkörsport till andra skadliga nikotinprodukter.

Alkoholområdet

Serveringstillstånd

Utredningen föreslår för att underlätta handläggning av ansökningar av serveringstillstånd att Folkhälsomyndighetens föreskriftsrätt ska utökas. Syftet är att åstadkomma en enhetligare tillämpning av tillståndsansökningar i kommuner och göra ansökningsprocessen mer förutsebar.

SLAN tillstyrker förslaget, då det idag upplevs väldigt olika beroende på vilken kommun man söker tillstånd i.

Matkravet

SLAN tillstyrker utredningens förslag om matkravet.

Matkravet uppfyller en viktig roll i den svenska alkoholpolitiken. Matkravet sätter både högre krav på tillståndshavare för alkoholservering och motverkar berusningsdrickande.

Fartyg

SLAN tillstyrker utredningens förslag att svensk alkohollagstiftning ska gälla på svenska fartyg.

Alkoholkonsumtionen på fartyg och kryssningar har länge varit ett allmänt känt problem där just gråzonen kring vilka regler som gäller varit otydliga. Detta har lett till en alkoholförsäljning på svenska fartyg som avviker från den svenska alkohollagstiftningen. Därför är det bra att utredningen föreslår att samma regler ska tillämpas som i

Sverige. SLAN anser dock att samma princip borde tillämpas på all fartygslinjetrafik som trafikerar Sverige och utlandet, dels för att säkerställa en hög, likvärdig nivå, på alla fartyg samt för att undvika att reglerna kringgås genom att registrera fartyg utanför Sverige.

Främjandeförbud

SLAN välkomnar utredningens förslag att förbjuda att, i kommersiellt syfte, främja detaljhandel av alkohol. Systembolagets alkoholmonopol är det viktigaste verktyget Sverige har för att minska tillgängligheten på alkohol och därmed förebygga alkoholrelaterade skadeverkningar. För att monolet dock ska fungera utifrån dess funktion behöver politiken säkerställa att monolet bevaras både i praktiken och rättsligt.

Av den anledningen anser SLAN att ett införande av ett främjandeförbud är nödvändigt för att säkra det svenska monolet, då monolet idag undermineras av alkoholförsäljare, registrerade utanför Sveriges gränser, men som bedriver en näringsverksamhet mot svenska konsumenter.

SLAN välkomnar därför utredningens förslag och anser att det förtydligar nuvarande gråzoner i lagstiftningen och säkrar monolets ensamrätt. SLAN vill dock bemyndiga myndigheter att ansvariga myndigheter får ökade resurser för att säkerställa regleringens genomförande.

Förslag att ändra syftesformuleringen i alkohollagen

SLAN tillstyrker utredningens förtydligande av alkohollagens syfte – att skydda samhället från alkoholens skadeverkningar. Det mest effektiva sättet att minska alkoholens negativa påverkan på samhället är genom politiska beslut och insatser på samhällsnivå, därför är det viktigt att alkohollagens syfte är både utkrystalliserat och vägvisande i all lagstiftning som berör alkohollagen. SLAN noterar att det idag råder en oroväckande trend där näringspolitiska vinster återkommande prioriteras över alkoholpolitikens syfte i beslutsfattandet. Det motiverar starkare behovet av den föreslagna syftesformuleringen som utredningen föreslår.

Informationstexter

SLAN tillstyrker utredningens förslag att informationstexter om alkoholens skador bör finnas på alla kommersiella annonser. Dagens alkoholmarknadsföring sker ofta digitalt och reklam i periodiska skrifter utgör en allt mindre del av marknadsföringen. Att därför teknikneutralisera informationstexterna är ett viktigt steg för de ska fortsätta vara ett viktigt verktyg i att informera om alkoholens skador oavsett hur framtida kommunikationsmedel ser ut eller fungerar.

Informationstexterna på reklam är ett viktigt steg i att informera fler om alkoholens skador. Det är många idag som saknar information om hur alkohol kan påverka hälsan, till exempel att alkohol orsakar cancer även vid låga doser av alkohol. Då denna information kan vara svårtillgänglig har här politiken en viktig roll att på ett enkelt sätt informera medborgarna om hälsoeffekterna av alkohol.

SLAN tillstyrker även utredningens förslag att ta bort de informationstexter som är för allmänt hållna.

Trots att SLAN anser att utredningens förslag är viktiga steg i att utveckla informationstexterna anser SLAN att det även behövs etableras ett rotationssystem där företag som marknadsför alkoholprodukter behöver använda samtliga informationstexter till samma grad. Som utredningen poängterar är det negativt att de informationstexter som uppfattas som mest avskräckande nästan aldrig använts, medan de som låter mindre avskräckande används i en stor omfattning.

Eftersom företagen här har ett intresse att alltid välja de informationstexter som låter minst avskräckande behövs ytterligare metoder här för att garantera att samtliga informationstexter används. Detta är även viktigt då de informationstexter som uppfattas som mest avskräckande ofta innehåller information som få idag blir informerade om.

SLAN tillstyrker även de ändringsförslag av informationstexterna som IOGT-NTO föreslår i sitt remissvar.

Lustgas

SLAN har med stor oro följt utvecklingen av lustgasanvändningen för berusningssyfte bland ungdomar. CAN:s mätningar bland skolelever visar på en utbredd användning med livstidsprevalenser (andel som använt någon gång) nästan i nivå med cannabis och antal frågor från både sjukvården och privatpersoner om lustgas till Giftinformationscentralen tyder också på en ökning av användning av lustgas i berusningssyfte.

Som påtalas av utredningen är användning av lustgas för berusning ett gammalt fenomen men fram till för ett par år sedan har användningen dock inte varit så vanligt förekommande. SLAN gör också samma bedömning som utredningen att det idag är lätt att få tag på lustgas med en försäljning och marknadsföring på hemsidor och via

sociala medier som riktar sig direkt till den som vill använda lustgas för att berusa sig. Vidare har en ökad användning av lustgas för berusningsändamål även i flera andra europeiska länder.

Lustgasanvändning för berusning innebär dessutom betydande hälsorisker, framförallt vid långvarigt bruk med ökad risk för allvarliga nervskador och psykiatriska symtom.

Det faktum att det finns betydande hälsorisker samt att aktuella regleringar som på indirekta sätt berör lustgas inte är effektiva i syfte att stoppa lustgasanvändning för berusningssyfte, motiverar enligt SLAN en starkare och effektivare reglering av denna användning.

SLAN ser således positivt på en striktare reglering av lustgasanvändning för berusningsändamål. Vi delar utredningens syn att nuvarande regleringar inte är effektiva nog för att påverka lustgasanvändningen för berusningssyfte varför det finns goda skäl till en ny lag om lustgas och att denna lag har som primär uppgift att begränsa användningen av lustgas som berusningsmedel genom att begränsa tillgängligheten till lustgas för berusningssyfte.

Det är därför positivt att utredningen ser att den föreslagna lagen bör innehålla tydliga bestämmelser som reglerar försäljning och införsel av lustgas. Det är också positivt att förslaget utgår från att det endast är försäljningen till privatpersoner som föreslås påverkas (och inte för näringsidkare eller sjukvården). Den eventuella negativa effekten som regleringen kan ha för seriösa tillverkare och återförsäljare av lustgas vägs, enligt vår uppfattning, upp av den positiva hälsoeffekten den minskade tillgången till lustgas kan komma att ha inte minst bland ungdomar.

Förslag om nya lagar måste alltid motiveras tydligt och bedömas i ljuset av om det inte finns alternativa sätt att försöka få till samma effekter som nya lagar. Detta eftersom nya lagar nästan alltid medför andra konsekvenser såsom kostnader som följer av att kontrollera om den nya lagen efterlevs. I detta fall kommer det tillsynsarbete som Folkhälsomyndigheten föreslås bedriva innebär ökade kostnader både när det gäller inspektioner och liknande, framtagande av informations- och utbildningsmaterial riktade till försäljarna av lustgas samt de personella resurser som krävs. Det är därför angeläget att tillräckligt med resurser tilldelas så att inte myndigheten, som en konsekvens, nedprioriterar det viktiga tillsynsarbete som bedrivs inom alkohol- och tobaksområdet.

Vidare bedömer SLAN att den mängdbegränsning för försäljning till privatpersoner som föreslås (behållare som max kan innehålla högst 9 gram lustgas och högst två sådana behållare får säljas eller fyllas på per köptillfälle och person) är relevant. Men det är samtidigt viktigt att följa utvecklingen efter lagens ikraftträdande och se om denna reglering och andra har fått avsedd effekt.

Det ska också enligt utredningen finnas en skyldighet att kontrollera att mängdbegränsningen inte kringgås.

Även om det införs en mängdbegränsning som sannolikt innebär en minskning av försäljningen av lustgas betyder inte det att all försäljningen av lustgas som ett berusningsmedel försvinner eftersom även de små behållarna med lustgas kommer fortsatt att kunna användas som berusningsmedel. Därför är det positivt att utredningen också föreslår att det ska finnas ett förbud mot att sälja lustgas om det finns anledning att anta att lustgasen ska användas som berusningsmedel. Visserligen kan det i enstaka fall bli svårt för försäljarna att bedöma om så är fallet. Men tydliga instruktioner om vad som ska ligga till grund för en sådan bedömning bör kunna klargöra detta. SLAN delar också utredningens syn på att signalvärdet av att införa en sådan bestämmelse i lagen är viktigt i sig.

Till sist ser vi också det som positivt att lagen innehåller en åldersgräns som säger att lustgas inte ska få säljas till den som inte har fyllt 18 år och att den som lämnar ut en sådan produkt ska förvissa sig om att köparen har uppnått den åldern.

Håkan Eriksson,
Generalsekreterare SLAN

